

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента, професора
кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Назарова Івана Володимировича
на дисертацію Сьоми Марії Сергіївни тему: «Наукові засади
формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних
суддів», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та
адвокатура**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами

Дисертація, подана для захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук є актуальним дослідженням. Автором доведено необхідність вирішення важливого науково-практичного завдання обґрунтування наукових засад формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів.

Основою ефективної судової системи є наявність та достатність кількості висококваліфікованих суддівських кадрів, котрі не лише відповідають вимогам, представленим законом, але і очікуванням суспільства. В світлі останніх подій та поточної суспільно-політичної ситуації зміцнення авторитету судової влади, підвищення довіри населення, укріплення демократичних засад громадянського суспільства в частині здійснення правосуддя і реалізації принципу верховенства права не видається можливим без перегляду ціннісно-етичних засад підготовки професійних суддів. Особливо загострюється ця проблема у зв'язку з євроінтеграційними процесами, котрі набирають обертів в Україні.

У існуючих наукових працях безперечно досить ґрунтовно розглянуті питання професійної етики юриста та суддівської етики зокрема. Велись дослідження і у полі ціннісних основ права. Однак поєднання цих двох площин є важливою науковою заслугою дисертанта, що відкриває нові

перспективи удосконалення процесу підготовки професійних суддів. Таким чином, дисертація підготовлена на актуальну, значиму для юридичної науки і практики тему.

Дисертаційне дослідження виконане у рамках наукової теми Львівського університету бізнесу та права "Судоустрій, прокуратура та адвокатура в євроінтеграційному вимірі", у відповідності до Постанови Президії НАН України від 20.12.2013 № 179 "Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки". Дисертація виконана у межах та відповідно до одного із векторів руху, передбачених Стратегією сталого розвитку "Україна - 2020", а також відповідає Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки, затвердженій Радою суддів України 11.12.2014 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Аналіз дисертаційної роботи доводить хорошу теоретичну підготовку і практичні знання здобувача з проблем судоустрою, зокрема підготовки професійних суддів. Представлені до розгляду наукові положення, висновки і рекомендації є належним чином обґрунтованими та достовірними, що підтверджується доцільне використання автором широкого кола підходів та методів наукового дослідження, серед яких діалектичний, системний, аксіологічний, соціальний підходи, методи спостереження, аналізу документів, контент-аналізу, порівняльно-правового аналізу.

Наукові і практичні аспекти підготовки професійних суддів на основі ціннісно-етичних засад досить змістовно досліджені. Підтверджує це зміст та структура роботи, перелік використаних наукових, правових і інформаційних джерел. Так, підтвердженням достовірності результатів дисертації є те, що нормативну базу дослідження склали Конституція та Закони України,

підзаконні нормативні акти, що регулюють питання підготовки професійних суддів згідно з євроінтеграційними процесами на підставі висновків Ради Європейського Союзу, Резолюцій Європейського Парламенту, Резолюцій та Рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи, Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи, висновків Венеціанської комісії та Консультативної ради європейських суддів, Міжнародного об'єднання суддів. Емпіричну базу дослідження склали дані судової статистики, результати анкетування суддів, рішення Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України та Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, офіційно опублікована практика Верховного Суду України.

Запропоновані дисертантом висновки відображають ключові положення дослідження, є логічно структурованими, лаконічними та мають ствердно-рекомендаційний характер. Запропоновані рекомендації стосуються формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів, містять елементи наукової новизни та є свідченням про внесок автора у розвиток теорії судоустрою, а також правозастосувальну практику.

У першому розділі – «Ціннісно-етична парадигма підготовки професійних суддів» дисертантом запропоновано логічний за будовою та послідовністю викладення текст, що охоплює такі питання, як еволюція наукових поглядів на проблему підготовки професійних суддів, пізнавально-методологічні аспекти дослідження, теоретико-правові засади організації підготовки суддів в Україні. Автор переконливо доводить, що проблематика підготовки професійних суддів і, у цьому контексті, формування у кандидатів на посаду судді уявлень про ціннісно-етичну складову їх професійної діяльності має давні корені та на сьогоднішній день остаточно не розв'язана. З метою розв'язання цієї проблеми на основі ґрунтовної теоретико-методологічної бази М. С. Сьома сформувала теоретичні уявлення щодо ціннісно-етичної парадигми підготовки та діяльності професійних суддів.

Відтак дисертантом досліджено, якою мірою нині знаходить прояв ціннісно-етична парадигма у теоретико-правових основах організації підготовки професійних суддів.

Логічно продовжує хід дослідження другий розділ – «Аналіз правових основ формування ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів», у якому проаналізовано не лише ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні, але і європейські стандарти етики судді та етичні засади підготовки професійних суддів з урахуванням прецедентної практики Європейського суду з прав людини, що особливо важливо у контексті євроінтеграційного вектору вітчизняної судової реформи. Дисертант обґрунтовано доводить існування у вітчизняному законодавстві та підзаконних нормативних актах ознак формування ціннісно-етичної парадигми у стратегічному вимірі та безпосередньо у судовому процесі. Проаналізувавши європейські правові акти та практику ЄСПЛ, М. С. Сьомою доведено, що на теренах європейських країн ціннісно-етична парадигма судочинства є остаточно сформована, а відтак у контексті європейської інтеграції України нагальним питанням виступає удосконалення вітчизняного нормативно-правового базису підготовки професійних суддів. На підставі проведеного аналізу дисертантом сформульовано низку ціннісно-етичних засад підготовки професійних суддів. Аналітичну частину дослідження виконано на високому науковому рівні.

У Розділі 3 «Основні напрямки удосконалення професійної підготовки суддів в Україні на основі ціннісно-етичних засад» дисертант обґрунтував та сформулював ціннісно-етичні засади теоретичної та практичної підготовки професійних суддів, а також окреслив рекомендації щодо удосконалення правового регулювання підготовки та підвищення кваліфікаційного рівня судді у контексті ціннісно-етичної парадигми.

Відзначимо розгорнутість та обґрунтованість рекомендацій, запропонованих автором у третьому розділі. На основі авторського підходу процес підготовки судді запропоновано розглядати як значно триваліший у

часі, ніж прийнято нині вважати. Це певною мірою відповідає європейському підходу. Рекомендації, що стосуються як теоретичних, так і практичних аспектів підготовки професійних суддів є обґрунтовані та можуть знайти широке застосування у теорії і практиці судової реформи в Україні. Рекомендації щодо удосконалення правового регулювання процесу підготовки професійних суддів засновуються на визначених автором об'єкті, чинниках, суб'єктах впливу та очікуваному результаті. Такий підхід уможливив формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо внесення змін у чинне законодавство. Розділ містить результати досліджень, котрі відповідають вимогам науковості, можуть широко застосовуватись в правотворчій та правозастосувальній діяльності, а також при викладанні юридичних дисциплін.

Висновки відображають основні положення, завдяки яким вирішено поставлене науково-практичне завдання. Висновки підводять підсумок дослідження, мають стверджувальний та рекомендаційний характер, свідчать про особистий внесок автора у теорію і практику підготовки професійних суддів в Україні.

Наукова новизна результатів дослідження

У дисертації сформовано сукупність теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною та свідчать про конкретний особистий внесок автора у розвиток теорії фінансового права та правозастосувальної практики. До таких положень можна зачислити, зокрема, наступні:

1) Уперше обґрунтовано наукові засади формування ціннісно-етичної складової у теоретичній та практичній підготовці професійних суддів, та запропоновано комплекс рекомендацій з удосконалення правового забезпечення цього процесу, які на відміну від існуючих напрацювань базуються на особливостях ціннісно-етичної парадигми з урахуванням домінуючого євроінтеграційного вектору судової реформи та є об'єднані у

вигляді проекту закону щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) Удосконалено теоретико-правові засади та гносеологічні підходи щодо правового забезпечення підготовки професійних суддів в Україні; наукові концепції щодо врахування європейських стандартів етики судді та прецедентної практики Європейського суду з прав людини у підготовці професійних суддів в Україні; обґрунтування правового забезпечення реалізації ціннісно-етичних засад у теоретичній та практичній підготовці суддів;

3) Набули подальшого розвитку наукові погляди на ціннісно-етичну складову у підготовці професійних суддів; наукові уявлення про ціннісно-етичні аспекти судочинства в Україні; засади реформування судової системи у контексті ціннісно-етичної парадигми.

Достовірність і повнота відображення висновків та пропозицій в опублікованих дисертантом працях

За результатами наукового дослідження опубліковано 11 наукових робіт, у тому числі 7 статей у фахових виданнях з юридичних наук, зокрема 1 наукова публікація у фаховому іноземному періодичному науковому виданні та у 5 тезах міжнародних науково-практичних конференцій.

Ознайомлення з публікаціями дає підстави для висновку, що результати дослідження, авторські новації, узагальнення та удосконалення теоретичних положень, організаційні та методичні рішення і рекомендації достатньо повно відображені у друкованих працях Сьоми М. С.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Практичне значення результатів дослідження

Результати наукових досліджень автора дають змогу удосконалити правове регулювання підготовки професійних суддів, шляхом усунення недоліків і проблем, виявлених дисертантом у процесі її роботи.

Пропозиції та авторські розробки можуть бути використані у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших досліджень проблеми підготовки професійних суддів; у законотворчій діяльності – при розробці і прийнятті нових нормативних актів, вдосконаленні чинного законодавства, що стосується підготовки професійних суддів; у правозастосувальній діяльності – для вдосконалення реалізації правових норм при теоретичній і практичній підготовці професійних суддів; у сфері правового виховання – при підвищенні авторитету судової влади, здійсненні заходів з підвищення правової свідомості серед громадськості.

Результати досліджень дисертанта використовуються навчальному процесі під час проведення занять з курсів «Судові та правоохоронні органи», «Адміністративне судочинство», «Юридична деонтологія», при підготовці навчальних посібників, методичних розробок, складанні та написанні контрольних, курсових і магістерських робіт (акт впровадження результатів дослідження в начальний процес ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» № 56/1 від 2 лютого 2015 року).

Розроблені автором методичні рекомендації використовуються у роботі Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної ради України (Довідка №02-01/09/2015 від 01.09.2015 р.), Територіального управління Державної судової адміністрації України в Львівській області (Довідка № 06 – 5661/15 від 11.09.2015 р.), Львівської обласної ради (Довідка № 02-вих-806 від 01.09.2015 р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

При загальній високій оцінці проведеної дисертантом роботи звернемо увагу на такі дискусійні положення та зауваження.

1. Дисертант обґрунтовано доводить необхідність формування ціннісно-етичної парадигми підготовки професійних суддів та врахування у цьому процесі відповідних складових – ціннісно-етичних засад. Однак, у дисертації недостатньо висвітлене наступне питання. У зв'язку з сучасними тенденціями підвищення прозорості діяльності судової влади, чи не вважає

дисертант за доцільне поширювати роботу з впровадження ціннісно-етичної складової не лише на підготовку професійних суддів, але і на соціальні комунікації з приводу утворення суспільної думки щодо процесів формування суддівського корпусу?

2. Дисертантом вдало застосовано аксіологічний підхід у розв'язанні проблем підготовки професійних суддів, що є, певною мірою, авторською новацією. Утім, основний матеріал стосовно правових цінностей зосереджується у підрозділі 1.2 дисертації й відтак у ході дослідження певні цінності підготовки професійних суддів викладаються у нерозривному зв'язку з етичними аспектами професійної підготовки та діяльності. Відтак, виникає запитання, чому дослідження було вибудоване саме таким чином?

3. У підрозділі 2.3. дисертант змістовно аналізує прецедентну практику Європейського суду з прав людини та доводить актуальність низки етичних концептів, що повинні враховуватись у підготовці професійних суддів. З огляду на це виникає запитання, чи можуть бути виявлені відповідні концепти у практиці вітчизняних судів?

Наголошуємо, що наведені зауваження мають дискусійний характер на не применшують наукової цінності дисертаційного дослідження.

Відповідність роботи вимогам Міністерства освіти і науки України

Дисертація (комп'ютерний набір) виконана українською мовою, оформлена відповідно до норм і правил Міністерства освіти і науки України, є завершеною науково-дослідною роботою та виконана на високому науковому рівні.

Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним стандартам Міністерства освіти і науки України. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Сьоми Марії Сергіївни тему: «Наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук є

самостійним, завершеним, цілісним, логічним за структурою науковим дослідженням.

Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання розв'язані та висвітлені у заключних висновках методичного та прикладного характеру.

За змістом, оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових проблем представлена дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій, визначених пунктами 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Представлена до захисту кандидатська дисертація на тему «Наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів» є значим внеском у правову науку, відображає самостійні дослідження автора, містить елементи наукової новизни, може знаходити застосування як у подальших теоретичних розробках проблем підготовки професійних суддів, так і у практичній діяльності, є завершеним науковим дослідженням, а її автор Сьома Марія Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри організації
судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Назаров І. В.